ЦРНОГОРАЦ

НЕДЉЕЉНИ ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

БРОЈ 31. На Цетињу у Суботу 5. Августа (17. Коловоза) 1872. ГОДИНА II.

ЦРНОГОРАЦ, излази један пут недјељом. Стаје: за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. ф. 6; по г. 3; четврт г. ф. 1. 50. и. За СРБИЈУ год. ф. 7; по г. ф. 3. 50. и.; четврт ф. 1. 75. и за све друге земље год. ф. 8.; по г. ф. 4.; четврт г. ф. 2. За огласе плаћа се за ред 5 новчића. Дописи, предплата и све наручбине шаљу се уредништву на Цетиње преко г. Петра Рамадановића у Котору.

1. АВГУСТ.

15. Јуни, дан ужаснога пораза нашега на Косову, дан пропасти наше велике самосталне државе, дан зачетка безпримјернога страдања нашега народа кроз толике вијекове, тај дан послије пуна четири вијека пађе у 1. Августу себи слична, прва друга.

На данашњи дан прије дванајест година испустио је бесмртни кнез Данило свој велики дух. Испустио га је не под теретом година својијех, јер је он тада био тек у цвијету мушке снаге своје, не под не обичнијем бременом труда и душевнога напрезања његовог, јер је велики дух његов био неуморив и не свладив, не под слабостима и недостатцима тјелеснијем, јер је он био и физичне снаге као и душевне, необично велике.

Да, створен, да своју Црну Гору подигне и прослави, а цијело Српство жељеном срећом усрећи, он је био наоружан и са свијема врлинама, потребнима за тако велико дјело. Али непријатељи народу нашему, кад је био у много већој снази, ископаше гроб и тиснуше га до на саму ивицу гроба тога, па зар су могли сада презати од истога умишљаја свога, сада, када је била још сва пада народна усриједсриједјена у једном лицу, у кнезу Данилу, нити је народ још имао времена, да развије ону неодољиву снагу, коју је у њему спремао кнез Данило.

Да Косово остане још неосвећено, да се плоча са гроба слободе српске још неподигне, да српски народ остане још роб својијем туђинскијем господарима, они — убише кнеза Данила!

Са свијем је обично, да човјек у великој жалости својој прећерује у мислима својима и у осјећању својему. И опет ми нијесмо у томе стању. Губитак, ужасни губитак, који је васколики народ српски претрпио насилном смрћу кнеза Данила, тако је голем, да смо ми једва у стању достојном жалошћу ожалити га.

Искрени непријатељ нашега народног живота да пише данас о кнезу Данилу и времену његовом, он би с демонскијем усхићењем славио час смрти Данилове, као час у којему народ обезнађен пада у своје старо стање очајања. А Србин, као искрени пријатељ свога народа и његове будуће слободе и самосталности, удављен жалошћу, смућен исчупаном чврстом надом у брзо ускрснуће народно, једва је у стању, да оволико изрече, колико данас ми, на овај најжалоснији дан смрти бесмртнога кнеза Данила.

Савремени нараштај кнеза Данила још ја жив. Пред њим говорити о величини духа и предузећа Данилови било би сувишно, не само што би тешко било дати вјерну црту, него што сва радња његова још најживље стоји пред очима свију нас, као што ће увијек јасно видна бити и кроз сва будућа времена.

Није то напразно или само ради прослављања његова речено, да је он био владаоц необична духа, прегнућа несравњена, рада горостасна. Треба се сјетити стања и времена, у којем се он појавио са пријестола славнијех предака својијех своме народу. И тада, када се обичноме човјеку чинило, да није могућно ни помишљати на рад за будућност српскога народа одлучан, кнез Данило је почео радити непрестано, свуда и своом снагом, а цијеломе раду томе поставио је једну мету, — ослобођење народа српскога. И с том мишљу прије свега створио је од Црне Горе, која је од времена ратовања са Французима са свијем ослабила и унутрашњијем трењем растројена била, створио је снагу, којој се свијет задивио, а из које је потекао Граховац, турско мало Косово, и многе друге сјајне побједе, које границе Црној Гори раширише, славу имена њенога увећаше, а паду у свему народу српском оживише, јер је истога часа околни народ неразлучно свезао са својијем; а у удаљеноме распалио огањ поуздања. Утицај његов био је тако неодољив, да су га се непријачељи бојали, а у исто вријеме, падали се добру од њега. У кратко, он је био већ на крају пута, да доврши сву горостасну спрему за велики опити народни рад и час је био већ ту, — али непријатељска пушка пуче прије наше и кнез Данило паде, паде све уздање народно.

Страшан је то удар био. Народу, који на вјекове броји ропство своје, када се послије дугога чекања укаже врачак паде, па опет изчезне, још је теже, јер му убија дух поуздања. Овај случај наступио је смрћу кнеза Данила и код нас, али, на срећу, само за часак. Непријатељи, који се овеселише смрћу Даниловом не могаху се обрадовати и пропашћу народном. Данило паде, али остаде плод труда његова — оснажена и уређена Црна Гора. Под наслједником његовијем, кнезом Николом разграната је она на темељу Даниловом своју младу снагу и том снагом учинила за кратко вријеме од смрти Данилове толики напредак, да данас и до скора непријатељско нам иностранство само с хвалом о њој говори.

За то дакле и колико имамо ми узрока жалити за прераном смрћу кнеза Данила, два пут више имају непријатељи наши разлога да плачу, што им је жеља остала без успјеха. Нијесу успјели ни Српство да упропасте ни да помуте народ црногорски, који скоро кроз двјеста година у непоколебљивој љубави гледа у својијем Петровићима најпоузданије вође слободе, славе и напретку.

Смрћу кнеза Данила, ми смо истина осјетили удар, који нам је било тешко преболити, али дјело нашега народног напретка, и ако је за часак уздржано било, није ипак прекинуто. Црна Гора напредује на свијема путовима прокрченијема кнезом Данилом. А дај Боже, да и Српство брзо дође к оној мети, којој воде они путови. Ми се уздамо у то, јер нам уздање наше укрјепљују постојани кораци кнеза Николе на тијем путевима, подмлађена снага свију поцијепани удова народа нашега и пријатељске везе које се учвршћују између њега и братскијех нам народа, с којијема имамо заједничке интересе.

Остварењем те народне тежње, наша жалост за незаборављенијем кнезом Данилом биће тада ублажена, али ни онда и никада и ниједно поколење народно неће престати славити славно име његово.

— ——

НАШЕ НЕВОЉЕ.

(Од једног Србина у Угарској.)

II.

У општим цртама и површно, обиљежили смо наш народна положај с тијем, што показасмо у главном невоље, које тиште народ српски, гдје га год има. Показали смо и то, да је највећа невоља притиснула овај дио народа нашег, што живи у садашњој угарској краљевини, јер овђе непријатељ иде на то да са свијем збрише народан тип српски са нашег чела, да нас са свијем упишти.

Кад би хтјели тражити изворе овијем данашњијем невољама, које притискују цјео народ, морали би се повратити далеко назад у повјесницу нашу. Чак се у доба Душанова царевања протеже траг тијем изворима. А увјек би се један дио морао тијех узрока нашијем невољама, набацити на спољне околности, на дух савршеног стања свијетскога у сваком времену, ако би хтјели правдати једног или другога од онијех владара нашијех којему ми данас можемо замјерити радњи и владању, ако и ту налазимо допринесак узроцима данашњијех бједа.

Но врело невољама данашњијем тек индиректно, посредно допире тако далеко. Погрјешке владара нашијех из онијех времена и узроци погрјешака које само доба собом донесе завршују се косовопољском погибијом и распадом нашега царства. Ту престају непосредно утицати погрјешке старе у наш удес, као непосредни узроци. Само у толико имају утицаја на даљи наш живот, што су били коњевка непромишљености у раду нашњи поколења.

Али за то нећемо сад осуђивати гробове нашијех предака, и ако многи од њих заслужују можда више што од саме осуде. Оне, који су се очито истакли као сукривци пада нашег, народ је и тако проклео. А не помаже нам много баш, и ако би потанко истражили и изнијели све дотадашње узроке наше пропасти, јер данас нам неби могли бити ни од какве готово поуке, пошто су се времена измјенула, те нам сазнање истијех неби носило никакве практичке користи.

Непосредни извор данашњијем невољама стоји у нашњем добу; подалеко иза погибије косовске. И ако ћемо свако дјело судити по успјеху, то најгрђе морамо осудити политику онијех главара народнијех, који после пада царства нашег, ослабише и ону снагу народа, која је још остала иза страшног удара косовскога. У тој политици, која се с пунијем правом назвати може не народном, лежи прави извор свијем, или бар већини, данашњијех невоља. Бар што се тиче наше судбе овде, са свијем може важити ово што рекосмо.

Да ли је пећски патријарх из незнања или из другијех узрока задао удар снази народној, одвојивши један дио исте да је пресади на друго мјесто, — нећемо овде истраживати. Посао тај остаје повјестници да покаже, што је у тој ствари истинито: да ли да је желио бар једном дјелу народа и себи олакшати, тежак положај ког имађаше под Турцима; да ли је мислио са тијем дијелом, ког је од цијелог народа одвојио, кашње ослабађати цјео народ; да ли је најпослије био превареи или и подкупљен, — као што њеко хоће — све то остаје, како рекосмо повјесници, да она покаже. За нас је главно, да је он расцјепио и ону снагу народну која је још била заостала, те с тијем моћ нашу ослабио.

Овај дио ког је одвео у туђу државу, био је по себи слаб, да би могао постати полугом цијеле снаге народне, а и географски положај то је пријечио. Овај други дио који је остао ослабио је тијем губитком опет толико, да и у згоднијим приликама, или није смио покушати да се дигне против свога непријатеља, или ако је покушавао, није долазио до жељене цијели.

Противник је у толико јачи био, у колико је наша снага умањена, би у више средишта пренешена била. И најпослије, да би се баш смијело узети, да и цјелокупна снага наша, каква је била у оном добу, неби досегла до данашњег дана, да се ослободи од Турчина — што није вјеровати — опет би бар она данас толика била, да би свијем поуздањем могли гледати на будућност, него што данас може бити, гледа то раја у нашијем земљама под Турцима. И ако би се и то могло порећи, бар неби данас патио један дио народа нашега ове муке, какве пати сада овај, којег истрже политика пећског патријара из средине његове браће, и пресади га у ови крај, под круну Стеванову. Тога бар неби било.

Ми данас трпимо посљедице не народне политике тога патријарха, коју не може нико оправдати ма шта наводио у обрану њену. Основа сваке народне политике мора бити та: да се цјелокупна снага народна не само сачува и прибере у једну цјелину, него да се иста што више развије, ојача. У тој догми лежи гаранција, јамство опстанку народа сваког, мањијех пак нарочито. А она је политика баш противно радила. Ми не можемо је оправдати ма она из каквијех год побуда потекла, јер је убитачна опстанку нашег народа, као што се сво и показало.

Јер шта је управо добио наш народ с тијем, што је један повелики дио оставио своја сједишта, те прешао у ћесарију? Цјелокупан народ како рекосмо изгубио је само тијем случајем, јер је постао слабији. Онај дио што је прешао, изгубио је скоро све. Јер земље које је добио да се насели, биле су тада ритине и пустоши; а нијесу биле ни оне мање плодовите по себи, које је оставио. Шта га је изгинуло у непрестаном сељакању и премјештању с једног мјеста на друго, шта ли у ратовима док су се очистили Турци са тијех земаља, шта ли послије, у разним приликама — не може се ни процјенити. Да му је остављена та земља у сопствену државу за све вијекове, пак би била скупо плаћена. Ни до данас још није престало плаћање крвљу нашом, ма да већ више ништа није наше од онога што смо тијем благом стекли. А са толико крви, давно смо се могли опростити турског господарства, па да не аргатујемо другоме.

Кад се узме на око, да би Турци ћерали свој занат баш исто тако, као што га ћерају до данас, да је и онај дио народа који тада оде у ћесарију, остао у својим предјелима, и кад се с друге стране узме на око, колико се морао смањити народ наш у оном дијелу, које је непрестано ратовало и с мјеста на мјесто пресељавано било, онда је очевидно, да је народна цјелина и с те стране много више изгубила, него што би било, да није било сеобе у ћесарију. И кад се опет погледа на то, да је онај дио народа нашега у ћесарији не један пут у броју до сто хиљада пушака снажан, излазио сваки час на бојеве, онда се види колика је снага одкинута од оштег народног тијела, и дата туђинцу у руке, као сретство, којим може радити што хоће. А нама готово неби у њекојијем приликама ни требало више бројне организоване снаге, па да наш народ постане господарем у својој кући. А сва снага за народно тијело наше сад не вриједи много, — бар не толико колико иначе — јер је опасана већом туђинском снагом, која јој неда маха покрету у корист народну.

Све наше данашње зло извире из оног једног акта не народне политике пећског патријара!

И од тога доба, сва невоља, која притискује наш народ у овијем крајевима, конзеквентно истиче из калуђера. Митрополити један за другијем стоје у нашој домаћој повјесници као издајице права народнијех. Један једини митрополит Мојсије Петровић што чува повластице народне и опомиње другу уговарајућу страну двор ћесарски, да се држи уговора. Други сви не само да попуштају, него се учинише уводама бечкога двора, те издаваху рођену браћу своју, кад се ови спремаху да се ови и оружјем опру онима који им заслужене правице потиру. Оружјем и крвљу стекао је народ повластице на права, да као народ живи у земљи коју је отео од Турака, па је дошљедно било, да их са оружјем и брани од сваког, ко би му их хтјео погазити.

Митрополити наши имају на души тавновање невиног деспота Ђурђа; брзу смрт војводе Манастирлије; укинуће свијетске врховне власти, — јер хтједоше бити неограничени господари народу. Кад су помогли тако пут утрти, а можда и показали ћесарском двору, како се мало помало даје срушити снага народна, онда је послије лако ишло. Кесарски је двор једну по једну пречагу из дествице народнијех права кидао, те се најпре један дио Срба размилитари, одузе му се оружје, други пресели ниже у нездравије предјеле и на мочарна земљишта, не би ли га болетице сатариле; српска се канцеларија у Бечу укиде, и најзад Србину остадоше права и повластице проста артија, без икакве вриједности. Народ је могао запитати: а зашто смо толику крв пролили? — али му се ни то не даде. Сабори, које ујемчише ћесарске повластице народу, да народ на њима уређује своје ствари, нијесу се више држали. Народ није имао више снаге да их силом изнуди, и уједаред се виђе, да је туђе робље.

Док је наш народ овђе стојао као организовано тијело неко, дотле су ћесари аустријски један за другијем потписивали народу повластице његове и заклињали се, да ће их вјерно чувати. Али кад митрополити преузеше управљати са свијема пословима народнијема, они помагаше ћесарима газити права, на која су се заклели, што су морали. Народ религиозан, као што је наш, није могао ни мислити, да ће га издавати они, које он сматра као намјеснике божије на земљи, и које је на жалост сам бирао. На ипак је тако било. Митрополити су на двору ћесарском сваки час били, они су вавјек знали што се тамо смјера против њихова народа, па мјесто да су опасност гледали одклонити, и кад то није могло ићи лијепијем, да су дошли у свој народ те рекли шта се смјера, да би народ ма и оружјем могао сузбити навалу, они су још помагали ћесару, као што је чинио митрополит Вићентије Јовановић, Пенадовић и други прије и послије њих. И мученичка смрт војводе (кнеза) Пере Сегединца, лежи на калуђерској души.

А да су поглавице хијерархије наше били људи, да су били родољуби, бар би у њеколико оправдан био несрећан корак Арсенија Чарнојевића. Јер у првом стадијуму наше народне борбе овдје, могла су се сачувати права народна, и да се у првом покушају гажења истијех, ставила пред противнике снага народна, неби се никад дошло до овога стања у коме данас стојимо.

Наш је народ у времену првијех повриједа повластица својијех, био у такој снаги, да је могао за све вијекове улити поштовања својијем противницима. Али издајом митрополита својијех, уништен је бивао један по један услов из организације народне, и кад се цио организам расклиматао, тада су могли непријатељи радити њима што су хтјели.

Од Арсена I. па до данашњег дана, поток нашијех невоља тече и расте јазом хијерархије наше, преко калуђера, митрополита српскијех.

Жалосно је, али је света истина!

ИЗ НАШИЈЕХ И СТРАНИЈЕХ НОВИНА.

„Вандерер“ овако карактеризује Махмуд-и Митхад пашу, ова два такмаца, од којих је овај посљедњи побједио: „Махмуд паша зло је господарио 10 мјесеци. У првим мјесецима његово се господарење звало „ера реформе“ а касније „ера експериментирања“, а најпослије „каос“. Чим је Махмуд сјео на столицу везирску, започео је начином неограниченим и самовољним управљати и новим чиновницима по старој шаблони владати. Испрва се чинило, да добро иде, па тек средином Фебруара помоле се гласови о везирској кризи, но ти се гласови брзо разбише иза ручка садразанскога, гдје је ђенерал паздравио „ери реформе“ Махмудове. Но нема сумње, да се већ у Фебруару створила јака странка проти везиру, која се састојала од најизврстијих елемената. Младо-турци, које је Новембарска амнестија из прогонства Лондонскога дозвала на Босфор, и Турци реформатори, који су се измирили са суставом Алиовим и Махмудовим, па у земљи остали, као Вефик и Митхад паша, приступе к тој коалицији. Прекасно увиди Махмуд, да његову суставу ни мало не помаже амнестија, коју је прогласио из себичних сврха, те цара тако заокупи, да му до ушију не дође никакав глас противника, Махмудових. Није баш шала била, увјек новим политичким мудролијама уздржати будна Абдул-Азиса, деспота, који је подвржен пијанству, ћудљив, невјерујући. Најприје морало је као средство тому служити регулирање туниског вазалства, а ту је в. везиру пошло за руком пригнути Туниског бега дефинитивно под врховништво портино; за тим финанцијалне операције, ескамотирање традиционалнога дефицита из буџета, паде гледе монопола духана и вакуфа. У провинцијалима ишло је, међутим све лијепим редом; дакако да је владала ту дивља анаркија и прогонила се кукавна раја. Војништво поносно је дигло главу, помножаху се изгледи преторијанаца.

У Азији забијесни бура у Јемину и на Еуфрату; у јевропејским покрајинама букну сукоби у Албанији, Босни, Бугарској и породе се заћевице са независном Црном Гором. Креатуре Махмудове запале бугарско црквено питање, потакну подгоричке Турке на мржњу проти крћћаном, мирно су пуштали изгреде албанских Миридита и заговарали да треба докинути народне српске школе у Босни. То је посве по ћуди било султану, који мрзи све невјернике.

За тим дође на дневни ред основа о наслиједству пријестола. Силно је она дјеловала, у Стамболу узруја се правовјерно пучанство, а улеме стану проклињати. Чинило се, да је узнемирена и Јевропа, а заступници власти стану свјетовати и опомињати султана. Абдул-Азис прегори љутост и за час баци на страну ту обљубљену основу. Од тога дана падишах је смркнут и мучаљив блудио из једнога приморскога града у други; нигђе му није право било; пајзад у бајном Чирагану тако је размишљао о тој основи, да је оболио: та како неби, кад је хтјео да његов син постане баштиником калифа. А није се тога окаснити могао; сан живота његова испунити се мора! Тко ће ту свјетовати, тко помоћи него Махмуд; нека ту основу оживотвори, макар промјењена облика. О тај гребен задене се и падне Садразан као жртва деспотске ћудљивости. Само ако за Махмудом не буде жалити, од Митхада се ничему падати нема. У Турској ћекспериментују реформаши, особито у положају, каков су власти јевропејске приправиле Турској без икакве паде у успјех, а у најбољем или најгорем случају можда са свим „pour le roi de Prusse.“ Митхада сматрају државником умним, најбољим међу Младо-турцима. Специјално турски ум показао је као бугарски намјестник, гдје је прије двије три године немило прогонио славенско пучанство. У Средњем Ирак Арабију нови је Садразан не давно Курдима дао сијећи главе, па се тим по њешто и прославио. Дакле енергију доноси он и добре идеје о реформама; јер он је у Багдаду поплочити дао њеколико улица и увео коњску жељезницу, о којој не знамо да ли и колико се људи на њој вози. Кажу да је Митхад основао и жељезницу пустињску у Кербелу за ходочастнике. Красна ли напредна мужа! Неусуђујемо се закључивати па микрокосмићки успјех реформа новога везира на Еуфрату, на успјех за будућност Турске, јер тако нам дина, неби баш велики успјех порекли!“

ДОПИСИ.

С ЕРЦЕГОВАЧКЕ ГРАНИЦЕ, 21. Јулија. — Како сам од поуздана извора чуо, турска влада преко Требињског кајмакама тражи па све силе изнаћи вашег дописника из Требиња, да му уста затвори или, то се зна, да га у пранге свеже и да га за осталом браћом у Африку пошље. Али залуду јој мука, докле год својим чиновницима строго не нареди да правдом и истином над тужном рајом владају, вашем ће се дописнику предмета пружати да вам се огласи, који и ако није у сред Требиња ипак му тужни вапи бједне раје до уши допиру, а срце му је тако чуствително да ино му неможе бити него да се вами као једином нашем покровитељу невјади.

Она дописника тражи, а не оне који му повода дају да пише. Залуду је именом назначивао кривце, али ове она не потражи барем да се истине осведочи. Он је случајева јавио који су свако поштено срце уздрмали, али турска влада на ове не мисли него дописника тражи. Често ју је и позивао да њека безакоња развиди и свакога по правди да осуди, али залуду, она тражећи сада дописника очевидно одобрава турско понашање над бједном рајом. Нека докаже да је све лаж што је до сада дописник из Требиња рекао, ови ће исти оповрћи, својим подписом потврдити, јер је увјерен да до тога никад доћи неће.

Турска влада како је у свему 10 вјекова патраг тако и овому, мисли да само тко живи у Требињу зна што се ту догађа, а не зна да добро као и зло на далеко лети и што се данас у Требињу догоди сјутридан у Дубровнику или у друго мјесто одјекне. Вједна раја плаче ће му је паде да ће га барем тко пожалити, и ето како се дописнику на жалост пружа предмета својим дописима, који и ако се нијесу у Тре-

бињу састављали, инак никад их није турска влада оповргла, дакле истинити су били.

Нећу да споменем оне особе које је она оатужила била, да их њнове старјешине на ред позове, јер бих се одвећ морао заћутјети у њихову обрану, једино ћу казати да тих особа због свог положаја дужност би била не „Црногорцу,“ него свом старјешини сличне догађаје јавити, а преко овога не њих него своје вјерне слуге на ред позвати.

Оволико за данас, а недај Боже да вам унапријед будем имао што јављати.

(Да није говор о турској влади, ми би се чудили што она истражује нашега дописника, као да се само из његовијех дописа у нашем листу дознају насиља њена. А зар није вас свијет пунан вапаја рајина због љутијех рана, које јој задаје дивљаштво турско? Кад би влада те ране завидала, и престала нове задавати, нити би било више тужби, нити би она имала потребе истраживати дописнике. Али турска влада у стању је само мучити народ српски, а од мучења тога избавиће га само његово ослобођење и уједињене. Ми од Турске не тражимо никакве олакшице браћи нашој. Ми тражимо њихово избављење из варварскога јарма, а то лежи у нашој спази а не у турској вољи.

Међутијем учинићемо овом приликом влади турској услугу изјављујући, да наш вриједни и родољубиви дописник требињски, не сједи у Требињу. Нека дакле своју грјешну душу не товари новијем грјехом узнемирујући невине људе, на које она у Требињу сумња. У.)

ПОДГОРИЦА, 30. Јулија. — Тужна Зета, која је одавно своју лијепу слободу насиљем турским изгубила, поред свију нада да ће ускренути и ропства се ослободити, данас је у најжалоснијем стању тако, да се жив Србин зетски чути несмије.

По Љешкопољу и Зети, као пограничним крајевима према Црној Гори сваки дан иду зликовци овдашњи, да пазе на све оне Хришћане, који би се састајали са Црногорцима на да јадни главом плате. Ти зликовци састају се и са спужанским Турцима и чине договоре, како би гдје освету учинили. Они су по Ћемовском пољу око Цијевне и Мораче побили неколико барјака турскијех ђе се без и једнога војника вију, има већ 20 дана, само да би тијем застрашили хришћански народ.

Наш стари крвопија Халил Спахија, који је од скора забитство добио, мало се запио фанатизмом, те нам Турци по његову наговору у овом затвору говоре: Нека ви сад помогну Црногорци и сад градите цркву! Он сваки дан чини сједнице на Чардак због пограничнијех ствари и гледа само да задовољи варошке Турке.

Турци се овако силе, али за право рећи, од како насрнуше на Црногорце, те их ови у неколико сукоба нагрдише ушао је и у њих страх, те су се за чудо узбунили, но у своме дивљаштву не дају се, и хоће да покажу да су још они господари.

Из Малесије долазе нам глаоови, да се тамо сваки дан бију међу собом и да један над другијем чини освете. Ово је жалосно, а у толико жалосније, што међу њима никаква суда нема, те свак чини што хоће.

У БОКИ, на Илиндан. *) — Читамо често у нашем српском „Црногорцу“ извјештаје о просвјетном стању Црне Горе, и с радошћу гледамо њен брзи напредак. А и како да се не радујемо! И да нијесмо Срби морали би се радовати, кад се сјетимо да на просвјетноме пољу до скора није тако рећи ништа рађено у Црној Гори и данас већ видимо велики напредак у њој, и кад узмемо, да је Црна Гора мала и према томе доста оскудна, па опет налази довољно средства да подиже своју просвјету, и сво данас има већ преко четрдесет школа, а наравно као што до сада, тако ће и у будуће сваке године по коју нову школу отворити. По томе дакле може се мислити, како ће у просвјетном погледу Црна Гора за кратко вријеме изгледати. Али томе се не треба много чудити. Мудри владаоц црногорски познавајући моћ просвјете негује је свом очинскоа марљивошћу, средства не жали, наређује, да се добри учитељи набављају, добре им плате даје, добре учитеље награђује, једном ријечју, чини све, да има не само доста школа, него да те школе буду добре.

Као што рекох видећи тај напредак просвјетни у Црној Гори не могу никада да у исто вријеме не помислим и на наше стање у Боки у томе погледу.

Ту скоро баш био је одавде један допис у „Црногорцу“ из Паштровића, у којем се каже, да тамо на 3000 становника нема више него двије школе. А у Брајићима, Мајинама, горњим и доњим и Поборима ни једне цигле. У грбаљској обћини, која броји око 5000 житеља, нема ниједне. Исто тако крстолска опћина. И т. д.

Без икакве зле намјере морамо рећи, да се влада наша огријешила, што нас је овако запустила у школству, а држимо да није могућно, да јој ово лоше стање наше није познато. И саме су опћине обраћале се влади ради помоћи. Ту скоро баш чуо сам од једнога мог пријатеља из опћине грбаљске, да је ова опћина још год. 1870 молила владу поради школе и одговор је дошао, да ће се школа одпочети почетком г. 1871, нека само општина мјесто за школу уреди. И опћина је учинила своје, али влада није, и кад се опћина и по други пут обратила влади, она је одговорила, да нема справних учитеља. На то је опћина пристала, да за вријеме свећеници врше учитељске дужности, али је добила одговор, да свећеници нијесу за тај посао.

Овијех дана био је код нас школски вјећник г. Фране Данилов. Чујемо, да су му многе жалбе са свију страна поднешене, а како се и Њ. Пр г. Родић вратио из топлица, то се надамо, да ће се за почетак идуће школске године предузети нужни рад. То је једна од првијех народнијех жеља.

Напошљедку морам опет поновити, да ово рекох с чистом домољубном намјером. Има у нас људи, који на овакве ријечи одмах вичу: то је против владе! Али то није тако. Напротив ми живимо у увјерењу, да ми с овијем чинимо услугу влади, јер јој искрено кажемо недостатке наше, а влада је узела на се дужност да их подмирује. Због тога дакле само обраћамо и ми сада њену пажњу на наше велике школске потребе.

ЦЕТИЊЕ, 5. Августа. — У Уторак, као на дан, када је бесмртни кнез Данило погинуо, одржан је као и сваке године свечанијем начином парастос за спомен великој души његовој. Преосвештени митрополит наш, г. Иларион чиподјествовао је са овдашњијем свештенством. Парастосу је присуствовала и Њ. Св. кнез Никола I. са свијема г. г. сенаторима. Слава великом и бесмртном имену кнеза Данила!

— Њ. Св. кнез Никола I., да присуствује парастосу кнеза Данила, дошао је у прошли понедјељник с Његуша, а у уторак по подне вратио се опет на Његуше, гдје ће до малога Госпођина-дне провести.

— У прошлу суботу био је на Његушима, долазећи из Атине, секретар грчкога посланства у Београду, г. А. Кумануди, и представио се Њ. Св. кнезу Николи I. Колико дознајемо, г. Кумануди дошао је са овлашћењем своје владе, да увјери Њ. Св. кнеза нашега о њенијем симпатијама и о жељи за међусобним пријатељским одношајима. Јако ћемо се радовати, ако будемо скорим у стању о овоме више проговорити, јер одношај чврстога споразумљења са братским нам народом грчким једна је од првијех жеља нашијех с погледом на догађаје у заједничкој нам будућности.

— На протест наше владе због крвавијех догађаја на граници између Колашинскијех Турака и Црногораца, изјавила је порта да је готова изаслати комисију, да се догађај извиди. Влада је наша у то име одредила морачкога начелника г. Баја Бошковића са још једнијем капетаном да ствар развиде са турскијем изасланицима. Чујемо, да су Турци признали, да су они криви, што је дошло до крвавијех сукоба. По томе могли би рећи, да је на тој страни повраћен бар за сада ред и мир. Међутијем између Пипера и њиховијех сусједнијех Турака стоји још исто запето стање.

Овдје морамо напоменути, да је „В. Д.“ врло погрјешно извјештен и „телеграмом“ и „дописом“ о овоме сукобу црногорско-турском. Њему се јавља „с турске границе“ да су се наши Васојевићи побили око неке земље, а од тога нема ништа у истини. Биће, да је дописник био мало подаље од турске границе.

ПОЛИТИЧКИ ПРЕГЛЕД.

Сјутра, на Преображење, отвара се у Карловцима српски црквено-народни сабор. Свему српству унакрст већ је добро познато, да ће овај сабор имати велики значај, можда већи од свакојега досадањега, јер на њему ће да биће одсуђан бој, народ, који брани своја права, са владом, која хоће да му погази та права. Бој ће се почети око избора патријарха. Познато је, да народ хоће за патријарха честитога будимскога владику, садањега администратора Патријаршије, г. Арсенија Стојковића, а исто тако познато је, да је влада намјеравала по сваки начин протурити за патријарха администратора бачке владичије, архимандрита г. Анђелића. Жалосна је истина то. Жалосно је, што се може наћи српски син, којему је свеједно, дошао до цељи своје вољом народа или силом, којом влада располаже. А ето Анђелић је тај несретни српски син, који хоће да буде на срамоту патријарх српски. Залуду, тај човјек располаже са лијепим даром и обилном науком, и он је могао много користити народу своме, па да се поштено владао, могао је временом баш и на патријарску столицу сјести. Овако садањим понашањем својим, изјавивши се најотвореније непријатељем рода свога, он се жив сарамно за свагда у Српству.

По потоњим вјестима, које су нама приспјеле, народ је при изборима свуда побједио и само су два посланика од противничке странке продрла. Нека напосљетку још који од њих буде изабран, народна странка инак ће имати огромну већину у сабору. И она ће дакле, ако приступи избору изабрати Стојковића, а ако јој се то право не ујемчи, она ће осујетит избор, неће бирати патријарха. Хоће ли влада мађарска имати куражи, да тјера ствар до крајности још и сада, када јој је народ тако јасно и приликом овијех избора показао вољу своју? То не знамо, али што знамо то је, да народ, који је тако свјестан може потпуно спокојан бити, а влада напротив, која се титра са таквим народом, доводи себе у врло опасан положај. Ми с нестрпљењем изчекујемо сада вјести са сабора, а чекаћемо их у уздању да ће се ова мучна борба народна окончати са сјајном побједом народном.

Састанак трију царева у Берлину свршио се на добро Јевропе или не, данас је свакојако добро дошао новинарству, које непрестано о њему говори. Мишљења су ту различна, а најглавнија два: једни мисле, да је састанак без политичнога значаја, а други увјеравају, да је састанку чисто политичка сврха. Они, који у то вјерују, доносе сада глас, да ће на томе састанку бити и Горчаков, Андраши и Бисмарк. Ако се то обистини, онда ће они имати право. А претпостављајући, да ће те прве дипломате онијех сила доиста бити на састанку, многи листови нагађају већ, о чему ће се ту ријешавати. Тако „Покрок“ чешки, мисли, ће се ту вјећати о источном питању. Ријешење овога питања, у смислу Аустро-Угарске, вели „Покрок“ стоји у опрјеци с основима руске политике и први корак у овоме правцу од стране Аустро-Угарске могао би изазвати на оружје Русију и сав исток. То доиста стоји, но онда је велико питање, какво би се споразумљење у тој ствари могло постићи на томе састанку, јер Русија извјесно неће жртвовати своје интересе аустро-угарскијема.

Састанак тај даје повода и другијем листовима да о источном питању говоре. Тако „Оп. А. П.“ веле: да у турским земљама мора на скоро доћи до одлучне катастрофе. И Турци сами добро увиђају свој критични положај, а ради тога да се у најновије вријеме настоји пробудити у турском пучанству њено одушевљење за панславизам. Турска добро зна, да неће Њемачка ништа учинити, ако би се рушила државна ова страда, а за то да се, колико је могуће, наслања на Русију.

И остале турске народности озбиљно се приправљају на будућу катастрофу. Највише у ту сврху раде славенска племена. Бугари да су се већ, било за сада и једино црквено, сјединили, али до политичкога сједињења да їм мањка само један корак; јер Србија и Црна Гора чекају само да могу бугарској браћи пружити помоћну руку и утемељити велику југославенску државу. За тим су Јермени најјача народност турскога царства, али њихове се тежње знатно разликују од тежња народа славенских. Они да највише настоје, да споје своју народност, јер су разцјепани разним вјероисповједањима. Знају добро, да њихов политички положај нема скоро никакове важности, а подпоре не могу се надати ни од Руске ни од Француске ни римске курије — а за то би били највјернији поданици порте, да се с њима мало другачије поступа. Мање него ли Славена и Јермена има Грка, али да се налазе понешто на вишем степену образованости. Но, узме ли се обзир на то, ко

*) Нека г. дописник опрости, што му овај допис није могао прије доћи на ред. У.

лико у послѣдње вријеме троше на своје школе, да се не може утврдити, да је грчко пучанство размјерно више образовано. Овај лист приписује славенским народима у Турској највећу улогу код рјешења источнога питања, а по његову мнѣњу остале народности имају само подрећену задаћу.

Француска народна скупштина довршила је своје засѣдање. „Реп. Фр.“ руга серојалистима, да се као грешници оборенім главама у највећој покори враћају у своје завичаје, привидно се радујући, да им је подијелио опроштај предсѣдник републике.

Љевица је издала манифест, у којем се каже, да је путарњи политички положај повољан, а с тога да је љевица подупрла предсѣдника. Она да се држи консервативне политике, којом се посјешује мир и сви интереси земље.

Што се тиче народне скупштине, изражује се у манифесту нада, да ће послије расправе прорачуна за год. 1873 и допуне војнога преустројства довршити коначно своју мисију. Онда да ће валда увидјети, да је дошло вријеме, гдје би се морала република повјерити рукама нове народне скупштине, која би наставила дјело преобраћења, у чем ће ју својски подупирати сви прави домородци, купећи се око великога грађанина, којега ће име у повјестници бити узко скопчано с дефинитивним утемељењем француске републике.

У паришким пољским круговма ради се сада о том, да се издаје нов лист, који би прије свега бранио пољску народност и побијао протипољске тежње њемачке политике. Једну чест трошкова намириће, како кажу, подузетник кнез Владислав Чарторијски, а другу војвода аумалски; што би још требало, намириле би имућнији чланови пољске емиграције путем добровољних принесака. Овај би лист, уређивао Јулије Клачко, који је био послаником на пруском сабору, на којем је увјек крјепко бранио пољску народност.

Њеке јевропске владе спремају се, да држе овога мјесеца састанак због „интернационале“. Пруска влада приправља се озбиљно за тај састанак надајући се успјеху. Француска влада такође обраћа велику пажњу томе међународном радничком друштву, а у истој мјери и руска влада, јер у Русији узима интернационала све већи мах. Чувени Бакунин прокрчио јој је јако пута. До сад се незна чисто, шта мисле владе да предузму управо, јер ако ће само да просто закључе, да прогоне интернационалу, онда успјети неће. Ако мисле доиста помоћи томе „злу,“ као што они називају интернационалу, онда нека не дирају њу, него нека себе погледају и на себи радикалне измјене чине, па су се онда „спасли“ од интернационале.

Нагла смрт мексиканскога предсѣдника Јуареца даје енглезским листовима повода, да се мало више баве са стањем у Мехику. У смислу устава имао би бити послије предсѣдникове смрти предсѣдник врховни судац врховнога судишта. Врховни је судац Лердо де Таједа, којега би радо усташе у сјеверно-западној Мехики изабрали за предсѣдника, будући да су држали да је избор Јуареца био незаконит и невољана. Њихов човјек имао би дакле предсѣдник а они би могли бити задовољни. Али јуаристичка странка, коју држе странком напредном, мрзи Тадеју, јер јој није доста републикнац; превеђ се дружи с аристократима а уз то мисли речена странка, да је велик пријатељ и приврженик цркве. С тога ће бити, како „Морн. Пост.“ мисли, смрт досадањега предсѣдника узрок нова переда, а Мехика да ће бити извржена новим грађанским сплеткама и бојевима. У колико је обће познат положај у овој земљи, могла би имати „М. П.“ посве право.

ПОВОСТИ.

— Из Загреба телеграфишу, да ће краљевски комесар на српскоме народном сабору у Карловцима бити ђенерал Молинари. Сједнице хрватскога сабора опет су се отпочеле. Вакановића, банскога намјесника, који је на отпусту, заступа М. Прица, начелник правосуднога одсјека.

— Наш познати родољуб и омиљени пјесник, ђенерал Прерадовић јако је оболио и тешко да ће оздравити. Лежи у једноме селу близу Беча.

— За вријеме састанка царева у Берлину доћи ће тамо још и владари виртембершки, баденски, меленбуршки, олденбуршки и асајански,

— У сједињенијем државама американским сад је жестока борба настала због избора новога предсѣдника републике. Велика странка хтјела би опет изабрати славнога војсковођу у пошљедњем американском рату, досадањега предсѣдника, ђенерала Гранта. Друга страна хоће Грелија, која има врло много приврженика у простом народу.

РАЗЛИЧНОСТИ.

(Сабласти у двору.) Од неколико дана приповједало се је по Бечу, како некаква сабласт ходи по двору. Виђао ју је овај и онај војник на стражи, и овај и онај дворски оружник по ноћи на ходнику испред соба покојне надвојводкиње Софије. Приповједало се је, како је неки војник побјегао са страже, како су се други препадали од утворе и тко зна што све даље. Једне ноћи приближи се утвора некому војнику од Бенедекове пуковније, ну овај срчанији и изображенији од других, како неки веле, испали пушку на утвору, како опет други тврде, прободе ју бајонетом. Утвора се сруши, зајаука људским гласом и има ће свакако дуље времена посла, док залијечи рану. О војнику том гласало се је с првице, да је намах сутрадан премјештен к другој пуковнији ван Беча, но сад веле, да је на само затворен, не за казну, већ да о тој ствари даље ништа неприповиједа. Дотичне дворске и војне области наложиле су подређеним органима, да о том случају ни ријечи непропуштају у јавност, а неколико дворских оружника који су ону ноћ били на стражи, да је изненада премјештено на разне царске дворце. Чин онога војника допао се је премногима, а гости Решкове каване у трећем бечком котару сабраше зањ 50 фор. дара, те послаше повце уредништву „Тагблата“ да јих преда ономе, ако се обистини његов чин.

(Три хиљаде женских чиновника) има до сад у Вашингтону, у сјеверној Америци. Ови женски званичници служе махом као књиговође, штампари, писари, књижара и т. д. У министарству финансије већи дио дужности врше женскиње, а у оделењу државног папирног новца нема ни једне мушке главе, већ су сви чиновници женскиње. Веле да су ови чиновници врло тачни и да врше своју дужност врло ревносно.

(За велики маневар у Берлину,) који ће се свршетком овога мјесеца одржати у част цару аустријском и цару руском, већ се сад врло приправљају. Главни стан би ће у дворцу у Шарлотенбургу, гдје ће се настанити и оба висока госта.

КЊИЖЕВНОСТ.

— Издања Матице српске. Од Летописа Матице српске изашло је до сад 113 књига. Цена им је різлична: од књиге 5 до 80, двалесет новчића; — од 84, до 92, чердесет новч. — од 93. до 108. педесет нов.; — књига 109. 110. 111. и последњој (11.) форинта; — а 112. форинта и по.

Нема више на продају ових књига: 1. 2. 3, 4, 7, 8, 9, 10, 11, 20, 21, 23, 24, 25, 36, 33, 36, 38, 39, 40, 50, 80, 81, 82, 83, 97, и 101,

Остала издања Матице српске јесу ова:

Песничкога садржаја. Народне песме, скупио у Славонији Ђ. Рајковић (60 н.) — Од Јоксима Новића: Душанија (60 н.), Московији (50 н.). Капетан Радич Петровић (20 н.), Старине (60 н,) — Драме: Максим Црнојевић, од дра Лазе Костића (50 нов.); Мудри Натан, од Лесинга, превео др. Ј. Хаџић (70 нов.); Краљевић Марко, од А, Николића (50 нов.) — Песме Мушицкога, књига друга (50 нов.) — Лира дра Ј. Суботића (10 н.) — Песме Орацијеве, с латинскога превео проф. С Лазић (60 нов.)

Поучнога садржаја: Живот Саве Текелије, од дра Ј. Суботића (60 нов.) — Албум за стогодишњицу текелијину (30 нов.) — Лантиска граматика, од др. Ј. Туромана, књига прва (80 нов.) — Наука о стихотворству, од дра Ј. Суботића (10 н.) — Забаве за разум и срце, од др. Ј. Стевића, књига четврта (10 нов.) — Српска пчела за г. 1832, од П. Стаматовића (10 нов.) — [illegible] мудрац. с мађарскога превео Субота М[illegible]новић (10 нов,)

— Изишао је у Београду „Г[illegible]ског ученог друштва“, кн[illegible] Ово јој садржај: Димитрија Хом[illegible]вори на питања краља Стефана првовјенчаног [illegible] црквеним стварима. — Нестање српскога народа у Угарској од Вл. Јакшића. — Из кронике деспота Ђурђа Бранковића с додатком некојих документата, који се њега тичу, од Ст. Новаковића. — Студије за историју српске трговине XIII. и XIV. вјека од Ч. Мијатовића. — О каптерисању рана, од д.ра Вл. Ђорђевића. — Прилог к биографији Вука Ст. Караџића од Јов. Гавриловића. — Југославенски општи научни рјечник, предлог Ст. Бошковића.

— Марљиво друштво светојеронимско у Загребу издало је тиском диопичке тискаре врло корисну књижицу под насловом „Млада мајка“ чеки ју написао Филип Кодим. Ово је већ 9. књига, коју је то друштво издало, а има подучити мајке, како ваља настојати око дјетета, без предсуда, паравним начином. Књижица стоји 40 новч,, а има на 94 стране овај садржај: Предговор, увод, трудност, пород, бабице, мајка дојиља и напрнче, дојкиња, како се дјете одгаја без сисе, скрб за дјетеће здравље у првој доби то јест од рођења његова до пробијања зубића, пробијање зуби и одбијање дјетета од прсију, цјепљење богиња, скрб за здравље дјетета у другој његовој доби, прва душевна одгајања дјетету. Желимо, да се што више мајка наших овом књигом окористи, и да се испуни жеља издаватеља „да нам се род хрватски множи и сили!“ „Вијенац“

— „Учитељ“ под овим насловом излазиће у Земуну од августа месеца о. г. један лист за учитеље, школу и родитеље, који ће у главноме ово да заступа:

1.) Да се оствари и утврди организација код целог учитељства нашег, па тако уједињено да оснује себи опћи учитељски орган, било да овај усвоји, или да га по својој увиђавности престрои.

2.) Гледаће се, да се разним чланцима на основу напредне педагогије васпитавању и обучавању што више припомогне.

3.) Да се учитељски сталеж, колико се год то једним листом постићи може, материјално поболша.

4.) Да се школа и учитељи од свега онога једаред за свагда еманципују или ослободе, што год би им у радњи и напредовању њиховом на путу стојало.

Поред тога овај ће лист поклањати велику пажњу дописима са свију страна, у којима би се верно и тачно нацртали одношаји школе и учитеља према опћини, народу, цркви и т. д.; јер мислимо да ћемо само тако моћи најлакше до подпуне слике школиног и учитељевог стања доћи. То ће овом послу врло да припомогне. Зато се и умољавају браћа учитељи са свију крајева да на оваке дописе не забораве.

Учитељ ће 15. и последњег сваког месеца на целом табаку излазити. Цена му је на год. само 2. ф. а на по год. 1. ф. а вр.; за Србију пак на годину 25, а на по године 13 гр. чарш. Лист овај издаваће и уређиваће земунски учитељи, а одговараће М. Нешковић, учитељ земунски.

Преплату и дописе ваља слати у наплаћеном писму „уредништву Учитеља“ у Земуну. Ову предплату ваља што пре слати да би се још за рано знало, да ли ће лист да се штампа и у колико примерака.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

Ово је пошљедни лист, што шиљемо онијема, који нам још нијесу платили.

Нека не буде никоме жао, што ћемо му лист обуставити, јер смо доста чекали.

Ко жели од г. г. дужника лист и даље држати, нека пошље одмах и дуг и претплату за унапријед.

А и они, који неће више лист да држе, нека нам се што прије одуже.

Ко случајно недобије овај лист, нека нам одмах у отвореном писму јави.

Уредник СИМО ПОПОВИЋ. Властник Ј. СУНДЕЧИЋ.